

Elżbieta Znamierowska-Rakk

"Historia Bałkanów (1804-1945)",
Stevan Pavlovitch, Warszawa 2009 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 102/2, 384-385

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nowakowskiego). Ossolineum to przede wszystkim biblioteka, stąd znajdziemy w księdze także opracowania z zakresu bibliologii i archiwistyki (Maria Piłdytaczak-Majerowicz, „Józefa Adama Kosińskiego »Propozycje do instrukcji kartoteki پروениенцијnej starych druków«”; Paweł Pluta, „Biblioman”; Hubert Orłowski, „Na co nam Poznańska Biblioteka Niemiecka”, a w części także wspomniany już artykuł Ryszarda Nowakowskiego).

Prócz opracowań poświęconych Ossolineum znajdziemy tylko jedno „galicjanum”, choć Galicja i jej dzieje pewnością bardzo bliskie są Jubilatowi (Bogdan Cybulski, „Wnioski urzędników sądowych Galicji Zachodniej o urlopowanie z powodu wstąpienia do Legionów (sierpień–wrzesień 1914 r.)”). Z kolei małej ojczyźnie Juzwenki — Wrocławowi — poświęcono dwa artykuły (Małgorzata Preisner-Stokłosa, „Działalność Kościołów w Festung Breslau”; Andrzej Kraska-Lewalski, „Herb Wrocławia w zbiorach fotograficznych Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu”).

Odrębne miejsce zajmują publikacje mniej związane z działalnością i zainteresowaniami Adolfa Juzwenki, które zostały złożone do księgi jako wyraz szacunku dla Jego dokonań. Dotyczą one II wojny światowej (Tomasz Serwatka, „Wojenne losy Kazimierza Świtalskiego (1939–1945)”; Wojciech Wrzesiński, „Sprawy polskie w Wielkiej Brytanii w latach II wojny światowej”) lub zagadnień natury ogólnej (Stanisław Waltoś, „Krótkie rozważania o władzy, sztuce i prawie”; Jakub Forst-Battaglia, „Austria wczoraj, dzisiaj, jutro”). Ossolineum podejmuje również problematykę zesłańcą, stąd artykuł poświęcony polskim opisom Kazachstanu (Antoni Kuczyński, „Polskie opisy enklaw kazachskiej kultury”).

Dariusz Maciak
Uniwersytet Warszawski
Studium Europy Wschodniej

Stevan Pavlovitch, *Historia Bałkanów (1804–1945)*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 434.

Książka jest kolejną pozycją stosunkowo skromnego w naszym kraju zestawu syntez poświęconych temu ważnemu regionowi Europy o nader skomplikowanych, a zarazem słabo poznanych dziejach. Uzasadnia to trafną decyzję oficyny Uniwersytetu Warszawskiego podjęcia wysiłku przekładu i wydania owej pracy. Jej walory zostały wykazane nie tylko w recenzjach wydawniczych pióra uznanych bałkanistów: Mieczysława Tanteo oraz Bogdana Koszela. Autor posiada rozległy dorobek naukowy, jego piarstwo historyczne łączy erudycja i talent narracji.

Stevan K. Pavlovitch, Serb z pochodzenia, emerytowany profesor Uniwersytetu w Southampton, podobnie jak wielu historyków zachodnich wywodzących się z Bałkanów, swym głównym tematem badawczym uczynił rodzimy region. Opublikował m.in.

monografie dotyczące problemu Kosowa w stosunkach serbsko/jugosłowiańsko — albańskich, dziejów idei jugosłowiańskiej i prób jej realizacji w latach 1918–1988, czy okupacji ziem jugosłowiańskich w dobie drugiej wojny światowej.

Cezurę początkową omawianej książki stanowi rok 1804, uznany za zaranie przebudzenia narodowego mieszkańców bałkańskiej części Imperium Osmańskiego. Cezurę końcową — rok 1945 — przejście do epoki zimnej wojny. Praca została podzielona na czternaście rozdziałów wyodrębnionych według kryterium przedmiotowo–chronologicznego, poprzedzonych merytorycznym wprowadzeniem oraz spuentowanych oryginalnym zakończeniem. Pierwsze cztery rozdziały ukazują determinanty, tok i skutki walki narodowyzwoleńczej na Bałkanach, prowadzonej przez poddanych Turcji osmańskiej i imperium Habsburgów w okresie od pierwszego powstania serbskiego w 1804 r. do zakończenia wielkiego kryzysu bałkańskiego z lat 1875–1878. Obok zmagania Serbów, zakończonych utworzeniem autonomicznego Księstwa Serbii, autor omawia m.in. kres panowania fanariotów w księstwach naddunajskich i zjednoczenie Wołoszczyzny z Mołdawią, wojnę o niepodległość Grecji, sfinalizowaną uznaniem w 1830 r. przez Turków suwerennego państwa greckiego oraz walkę Greków na Krecie. Analizie poddana została również sytuacja Słowian Południowych w Cesarstwie Austriackim, którą komplikowały konsekwencje odgórných reform ustrojowych, wzmagające nastroje rewolucyjne narodów uciskanych przez Węgrów i Austriaków.

Kolejne cztery rozdziały przedstawiają główne wydarzenia bałkańskiej sceny politycznej od podpisania traktatu berlińskiego z 1878 r. do wybuchu pierwszej wojny światowej. W polu widzenia autora znalazła się sytuacja wewnętrzna i polityka zagraniczna w pełni już suwerennych państw bałkańskich: Serbii, Rumunii i Czarnogóry, a także Księstwa Bułgarii, zależnego jeszcze częściowo od Imperium Osmańskiego. Omówiony został także dalszy etap rozwoju świadomości narodowej Słowian Południowych i Rumunów pod rządami Monarchii Austro–Węgierskiej, którego konsekwencją było dążenie tych narodów do emancypacji, a następnie całkowitej niepodległości.

Rozdziały 10–14 obejmują zagadnienia genezy, przebiegu i skutków pierwszej wojny światowej na Bałkanach. Zwraca uwagę niezwykle drobiazgowo prezentacja przemian polityki wewnętrznej i międzynarodowej zarówno państw przegranych, jak beneficjentów ładu wersalskiego. Wreszcie ostatni rozdział prezentowanej syntezy obrazuje sytuację na Bałkanach w okresie drugiej wojny światowej.

Ten krótki przegląd należy koniecznie uzupełnić informacją, że praca jest wydana starannie a jej wartość w istotnej mierze podnoszą *addenda*: selektywna, lecz przejrzyste opracowana bibliografia, słowniczek terminologii osmańsko–bałkańskiej wraz ze spisem użytych skrótów, nader czytelne mapy oraz indeks zawierający przywołane w tekście postaci i nazwy geograficzne.

Elżbieta Znamierowska–Rakk
Polska Akademia Nauk
Instytut Historii